

MAQSUD SHAYXZODANING “BERUNIY” PYESASINI YOZISHDAGI ASOSIY MAQSADI.

Mo’minjonova Shaxina Mo’minjon qizi

Toshkent davlat transport universiteti TNI-7 talabasi.

Annotatsiya: Ozarbayjon va O‘zbekiston dilbandi hisoblangan Maqsud Shayxzoda bir qncha jabhalarda qalam tebratadi : Shoir, dramaturg, tarjimon, adabiyotshunos olim sifatida. Jumladan, Maqsud Shayxzoda dramaturgiya sohasida barakali ijod qilib bir qator tragediyalar yozdi: “Mizo Ulug’bek”, “ Jaloliddin Manguberdi” va nihoyasiga yetmagan “Beruniy” pyesasi. Ushbu maqolada, Maqsud Shayxzodaning tugallanmagan qomusiy olim haqidagi “Beruniy” pyesasi va uning yozilishidagi asosiy maqsad haqida yoritilib beriladi.

Kalit so‘zlar: tragediya, dramaturg, pyesa, qomusiy olim, asosiy maqsad.

The main goal of Maqsud Sheikhzadeh in writing the play “Beruni”.

Abstract: Maksud Sheikhzadeh who is considered to be a lover of Azerbaijan and Uzbekistan that has , worked on several fronts; poet, playwright, translator, literary scholar. In particular, Maksud Sheikhzadeh had been writing a series of tragedies, creating a fruitful work in the field of dramaturg: “ Mirzo Ulugbek”, “ Jaloliddin Manguberdi”, tragedies and his “ Beruniy” play is unfinished. In this article, the play “ Beruniy” by Maksud Sheikhzadeh, an unfinished encyclopedic scholar, and his main purpose in writing will be enlightened.

Key words: tragedy, playwright, play, encyclopedist, major purpose.

Основная цель Максуд Шейхзаде в написании пьесы Беруни

Аннотатсия: Максуд Шейхзаде, считающийся, любителем Азербайджана и Узбекистана, работал в нескольких сферах: как поэт драматург переводчик

метературовед В частности Максуд Шейхзаде был одарен драматургией и написал ряд трагедий “Мирзо Улугбек”, “ Джалалуддин Мангуберди” и нежонченную пьесу “Беруни” В этой статье будет обсуждаться неоконченная пьеса Максуд Шейхзадае об ученом – Энциклопедисте Беруни и основная цель его написания.

Ключевые слова : трагедия, драматург, пьеса, энциклопедист, главная ель .

Kirish: ikki davlat Ozarbayjon va O'zbekiston o'rtasida ko'prik vazifasini o'tagan serqirra ijodkor Maqsud Shayxzoda xalq dardi bilan yashagan xalq qiynalgan va oqsoqlangan jabhalarni izlab topib shoir, yozuvchi sifatida muolaja qilishga doimo intilgan olimlar sirasiga kiradi. Xususan, U 1965-yilda tarixiy Temuriylar vorisi bo'lgan Muhammad Tarag'ay haqida “ Mirzo Ulug'bek” tragediyasini zo'r mahorat bilan o'sha davr muhitini to'laqonli yoritib beradi. Shundan so'ng, dramaturg ulug' qomusiy olim, astronom va o'z zamonasining eng yetuk matematiklaridan biri bo'lgan –Abu Rayhon Beruniy haqida 10 yildan so'ng Beruniyning 1000 yili to'lishiga bag'ishlab pyesa yozishni maqsad qilib qo'ydi. Shundan so'ng Maqsud Shayxzoda Beruniy va u yashagan tarixiy davrni o'rganishni boshlaydi.

Asosiy qism: Dramaturg Maqsud Shayxzoda “Mirzo Ulug'bek” tragediyasi ustida ilmiy ish olib borish bilan bir qatorda 10 yildan so'ng Abu Rayhon Beruniy 1000 yili munosabati yubileyini nishonlash bo'yicha masala ko'tariladi, bundan xabar topgan Maqsud Shayxzoda buyuk astronom va matematik Beruniy va u yashagan moziyni (tarixni) o'rganishga kirishadi.

Ushbu ilmiy ishni Maqsud Shayxzoda Miad Hakimov bilan bo'lgan suhbatda ham aytib o'tgan:” Hozir men ulug' olim va mutaffakir Beruniy haqida bir nima yozish niyatida yuribman shunda materiallar to'playapman”.¹ Shoirning suhbatid bo'lgan eng yaqin insonlardan biri Muhsin Zokirov fikricha: “ Shayxzoda Beruniy haqidagi rus, arab, turk kabi bir qator tillardagi ma'lumotlarni o'rganishga kirishadi, bu bilan

qanoatlanmasdan xalq orasida tarqalgan “Beruniy” haqidagi ma’lumotlarni o’rganadi. Shu o’rinda aytishimiz mumkinki, Dramaturgning izlanishlari shu darajaga yetdiki “Beruniy” va u yashagan davr to’g’risida olgan nusxalari 10 dan ziyod mikrofilmlarni, ko’chirmalari bunday ziyod yani ikki ta kata daftarda jamlangan. Shayxzodani hayratga qoldirgan hodisa ijodkor Hindistonda ko’rgan bir qancha moziyga tegishli bo’lgan va Hindiston jamiyatning hayotini Beruniy o’z asarida “Hindiston” da qanday yozgan bo’lsa shunday holatda Shayxzoda guvohi bo’ldi. Shayxzoda bejizga Hindistonga va xalq hayoti bilan tanish maqsadida tashrif buyurmadi. U o’zining “Beruniy” pyesasida qomusiy olim istiqomat qilgan tarixiy davrni haqoniy va to’g’ri yetkazishida bu tashrifning o’rni beqiyos, sababi yozuvchi tasvirlagan davr bilan haqoniy olim yashagan davr o’rtasida tafovut bo’ladigan bo’lsa asarning haqoniy ruhi o’quvchining qalbiga yetib bormasligi mumkin edi. Biroq, Shayxzodga Beruniy yashagan G’azna shahriga borib u yerda ham ilmiy ish olib borishi betoblighi boisdan nasib qilmadi. Shunga qaramasdan ijodkor asarlarda xabar berilishicha 1965-yil bahor oylarda qurachi va fol ochuvchilar ishini o’rganishni boshlaydi, sababi Beruniy davrdagi qurachi, folchilar-u o’z davridagi qurachi, folchilar o’rtasidagi farq bor yoki yo’qligini aniqlash va natijada hech qanday tafovut yo’qligini topdi.

Shayxzoda ‘Beruniy’ pyesasida Beruniy va qurachi folbinlar o’rtasida suhbat bo’lishligi va bu suhbat Beruniyning o’z asari “Hindiston” asarida ham bunday urf-odatlar haqida yoritib berganligi haqida aytadi. Bu pyesa haqida aniqroq bayonet beradigan bo’lsam. Shayxzodaning bu asari haqida ma’lumotga ega omil: “Beruniy” pyesasi 5 parda, 7 yoki 9 ko’rinishdan iborat tarixiy drama bo’lishi kutilganligi haqida aytadi. Shu bilan bir qatorda, birinchi va ikkinchi pardalarda – Xorazmda Ibn Sino, Ma’mun kabi olimlar bilan bo’lgan ilmiy ishlari va hamkorliklari. Uchinchi parda, Beruniy o’z faoliyatini G’aznada davom etirgani tasvirlangan bo’lsa. To’rtinchi va peshinchi pardalarda: Beruniyning Hindistondagi hayot yo’li “Hindiston kitobining yaratilishiga va so’ngida olimning G’aznaga qaytish va “Qonuni-Mas’ud” kitobining tarixi haqida taxmin kompozitsion qurulishi mavjud. Oirgi xotima qismida Beruniyning avlodlarga vasiyati o’qilib parda yopiladi. Taniqli shoir Shuhratning

ma'lumotiga ko'ra " Maqsud Shayxzoda 1966-yil yanvar-fevral oylarida so'ngi bor ko'rgani ish stoli ustida 2 ta qalin kitoblarni guvohi bo'lgan, keyin bilishicha bu kitoblar "Beruniy" pyesasiga oid ma'lumotlar bo'ladi. Biroq, bu asar nihoyasiga yetmagan. Shayxzoda "Beruniy" ozroq ishi bor"ⁱⁱ.

Xulosa: Serqirra iste'dod sohibi Maqsud Shayxzoda buyuk qomusiy olim va zamonasining matematiki Abu Rayhon Beruniy haqida "Beruniy" pyesasini yozishni o'z oldiga asosiy maqsad qilib qo'ygan edi, sababi Jahon fanlar asoschisi Beruniyni, u yasgagan uzoq moziyni va faxrlansa arzigulik xizmatlarini yosh avlodga yetkazish zarurati bore di. Bu zaruratni Maqsud Shayxzoda o'z zimmasiga to'laqonlik olib bu ustida har tomonlama uzoq ilmiy ishlar qildi. Haqiqatdan ham yosh avlodning ushbu ilmiy ishga ehtiyoji bore di. Bu davrni tarixiy sanalar-1965-1966 ham buni inkor etmaydi, biroq ushbu saviyali asar dramaturg tomonidan yakuniga yetmagandi. Biroq bu asar M. Zokirov tomonidan kichik bir parchasi kitobxonga taqdim etilgan.ⁱⁱⁱ

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Naim Karimov Maqsud Shayxzoda; Ma'rifiy-biografik-roman –T"Sharq",- 2009
2. Maqsud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida To'plovchilar: M.Zokirov va Otayor-T: Adabiyot va san'at nashriyoti,1983-200 b.

ⁱ Naim Karimov Maqsud Shayxzoda: Ma'rifiy-biografik roman,-T:"Sharq", 2009,-311-bet.

ⁱⁱ Naim Karimov, Maqsud ShayxzodaL; Ma'rifiy-biografik roman-T"Sharq",2009,-315-bet

ⁱⁱⁱ Naim Karimov Maqsud Shayxzoda: Ma'rofiy-biografik roman-T" Sharq",2009,-315-bet